

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 341.96

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2022.2.5>**Бугаєць А. С.,**
провідний фахівець

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ТРАНСКОРДОННОГО
СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА**

Анотація. У статті звернено увагу, що одним з видів допоміжних репродуктивних технологій є метод сурогатного материнства, який, до речі, є був популярним в Україні серед іноземних громадян. Це відносно новий вид допоміжних репродуктивних технологій, який піднімає ряд етичних проблем, які потребують не просто констатації, а чіткого юридичного вирішення. У той же час, правове регулювання сурогатного материнства, у тому числі за участю іноземних елементів, в нашій державі не є достатньо врегульованим, внаслідок чого існує потенційна загроза порушення прав кожного з суб'єктів таких правовідносин (у тому числі найслабшої сторони – дитини, народженої сурогатною матір'ю). Дійсно, у цілому відповідні правовідносини врегульовані фрагментарно – різні сторони таких правовідносин регулюються різними нормативно-правовими актами. Автор приділив увагу дослідженню сучасного стану правового регулювання правовідносин у сфері транскордонного сурогатного материнства, а також існуючих ризиків для забезпечення прав суб'єктів відповідних правовідносин. Констатовано, що на сьогодні правове регулювання забезпечення прав суб'єктів правовідносин у сфері транскордонного сурогатного материнства вимагає бути кращим

Зокрема, запропоновано встановити вимоги щодо обов'язкового нотаріального посвідчення договорів про сурогатне материнство, а також пред'являти вимоги до віку і стану здоров'я потенційних батьків. Також звернено увагу, що колізійне регулювання відносин у сфері транскордонного сурогатного материнства призводить до того, що часом іноземцям доводиться звертатися до українських судів для захисту своїх прав у репродуктивній сфері. Як наслідок, іноземцям, в державах яких встановлено спеціальний порядок реєстрації батьківства щодо дітей, народжених шляхом сурогатного материнства за кордоном, доводиться звертатися до українських судів, які переважно задовольняють вимоги заявників, сприяючи їм у реалізації репродуктивних прав.

Ключові слова: сурогатне материнство, транскордонне сурогатне материнство, допоміжні репродуктивні технології, репродуктивні права, права у сфері охорони здоров'я.

Buhaiets A. S. Legal regulation of ensuring the rights of subjects of legal relations in the field of cross-border surrogate maternity

Abstract. The article draws attention to the fact that one of the types of assisted reproductive technologies is the method of surrogate motherhood, which, by the way, is popular in Ukraine among foreign citizens. This is a relatively new type of assisted reproductive technology, which raises a number of ethical issues that require not just a statement, but a clear legal solution. At the same time, the legal regulation of surrogate motherhood, including with the participation of foreign elements, in our country is not sufficiently regulated, as a result of which there is a potential threat of violation of the rights of each of the subjects of such legal relations (including the weakest party – the child born surrogate mother). Indeed, in general, the relevant legal relations are regulated in a fragmentary way – different sides of such legal relations are regulated by different regulatory and legal acts. The author paid attention to the study of the current state of legal regulation of legal relations in the field of cross-border surrogate motherhood, as well as the existing risks for ensuring the rights of the subjects of the relevant legal relations. It was established that today the legal regulation of ensuring the rights of the subjects of legal relations in the field of cross-border surrogacy requires to be better

In particular, it is proposed to establish requirements for mandatory notarization of contracts on surrogate motherhood, as well as to set requirements for the age and health status of potential parents. Attention was also drawn to the fact that conflict regulation of relations in the field of cross-border surrogacy leads to the fact that

sometimes foreigners have to turn to Ukrainian courts to protect their rights in the reproductive field. As a result, foreigners whose countries have established a special procedure for registering paternity for children born through surrogate motherhood abroad have to turn to Ukrainian courts, which mostly satisfy the demands of the applicants, helping them to exercise their reproductive rights.

Key words: *surrogate motherhood, cross-border surrogate motherhood, assisted reproductive technologies, reproductive rights, rights in the field of health care.*

Актуальність теми дослідження. Відносно новим видом допоміжних репродуктивних технологій, який до того ж піднімає ряд етичних проблем, які потребують не просто констатації, а чіткого юридичного вирішення, є метод сурогатного материнства. Варто зазначити, що світовий досвід демонструє різноманітне ставлення до такого методу з боку законодавців зарубіжних країн – одні держави закріплюють абсолютну заборону на його застосування, тоді як інші – його дозволяють. До останніх, зокрема, належить і Україна. З огляду на законодавчий дозвіл застосування методу сурогатного материнства в нашій державі у поєднанні з порівняно меншою вартістю таких послуг для батьків, багато іноземців обирають саме Україну для реалізації своїх репродуктивних прав на застосування зазначеного методу допоміжних репродуктивних технологій. Разом з тим, правове регулювання сурогатного материнства за участю іноземних елементів не є достатньо врегульованим в нашій державі, внаслідок чого існує потенційна загроза порушення прав кожного з суб'єктів таких правовідносин (у тому числі найслабшої сторони – дитини, народженої сурогатною матір'ю). З огляду на це, питання правового регулювання забезпечення прав суб'єктів правовідносин у сфері транскордонного сурогатного материнства є актуальним.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження правового регулювання забезпечення прав суб'єктів правовідносин у сфері транскордонного сурогатного материнства.

Стан дослідження. Зазначимо, що проблемами правового регулювання сурогатного материнства, захисту прав суб'єктів, які вдаються до застосування даного методу репродуктивних технологій, піднімали у своїх працях зокрема Ю. Коренга, О. Оніщенко, Н. Квіт, Я. Марко, О. Розгон, О. Берестовий, Е. Костик та ін. Однак зважаючи що на сьогодні на законодавчому рівні дане питання так і залишається неврегульованим, предмет дослідження залишається перспективним.

Виклад основного матеріалу. Так, право повнолітніх чоловіка та жінки на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій за медичними показаннями закріплено у ст. 281 ЦК України – в рамках закріплення права на життя [1]. До того ж вказується, що такий метод застосовується згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством.

У цілому ж відповідні правовідносини врегульовані фрагментарно – різні сторони таких правовідносин регулюються різними нормативно-правовими актами.

Зокрема, питання визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, врегульовані ст. 123 СК України, де у ч. 2 зазначається, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя [2].

Основи законодавства України про охорону здоров'я у цілому не регулює питання застосування сурогатного материнства, як і інших методів допоміжних репродуктивних технологій, хоча логічно, що саме в цьому акті дані питання мали б регулюватися [3]. Так само не запропоновано в Основах і легальних дефініцій базових понять (типу «допоміжні репродуктивні технології», «штучне запліднення», «імплантація ембріону», «сурогатна матір», «сурогатне материнство» тощо).

Натомість найбільш детально досліджувані правовідносини врегульовані на рівні підзаконного нормативно-правового акту, на який і відсилає ЦК України – Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 [4]. Однак, на жаль, і даний документ не врегульовує усі юридично значимі елементи правовідносин.

Втім, вітчизняний законодавець вдавався до спроб врегулювати дані правовідносини саме

на рівні закону, хоча справа так і не була доведена до кінця. Так, у парламенті попереднього скликання було зареєстровано два законопроекти – проект Закону про допоміжні репродуктивні технології № 8629 від 19.07.2018 [5] та альтернативний законопроект № 8629-1 від 01.08.2018 [6], які мали деякі принципові відмінності однак, обидва дозволяли застосовувати методику сурогатного материнства іноземцям.

Втім, для справедливості зазначимо, що свого часу в парламенті висловлювалася думка щодо доцільності обмежити участь іноземних громадян в програмі сурогатного материнства – законопроектом № 8282 від 23.03.2011 пропонувалося не визнавати права на застосування репродуктивних технологій іноземними громадянами, у державах громадянства яких такий метод законодавчо заборонений, натомість не виключалася можливість застосування послуг сурогатного материнства іноземним громадянам тих країн, де така процедура не заборонена [7].

На жаль, сучасне правове регулювання відносин сурогатного материнства, у тому числі за участі іноземних громадян, створює умови, що права учасників таких правовідносин не достатньо захищені. Зокрема, на жаль, хоча і діючі нормативно-правові акти свідчать, що вітчизняне законодавство встановлює, що між подружжям-замовниками і жінкою, яка погодилася виносити і народити дитину, повинен укладатися письмовий договір, однак не вимагається, щоб договір обов'язково був нотаріально засвідчений. Вважаємо, варто на рівні закону встановити імперативне правило про нотаріальне посвідчення таких договорів.

Крім того, чинне законодавство не містить законних підстав для відмови в участі в програмі сурогатного материнства особам похилого віку та особам, які мають серйозні захворювання, що, у свою чергу, містить потенційні загрози раннього сирітства чи створення загрози життю дітей, народжених сурогатною матір'ю.

Колізійне ж регулювання відносин у сфері транскордонного сурогатного материнства призводить до того, що часом іноземцям доводиться звертатися до українських судів для захисту своїх прав у репродуктивній сфері.

Зокрема, це пов'язано з тим, що окремі держави встановлюють спеціальний порядок реєстрації батьківства щодо дітей, народжених шляхом сурогатного материнства за кордоном, що, у свою чергу, змушує іноземців звертатися до українських судів з заявою про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами – генетичними батьками і дитиною, народженою сурогатною матір'ю в Україні. Основою звернення до суду з такими заявами є потреба в легалізації дитини в країні походження батьків, оскільки медичні довідки, які видають українськими закладами охорони здоров'я, не визнаються належними доказами в іноземних установах.

Значимо, що українські суди переважно задовольняють такі заяви, мотивуючи це тим, що іншого способу встановлення факту родинних зв'язків дитини та заявників, ніж ухвалення судового рішення в порядку окремого провадження, законодавством України не передбачено [8; 9; 10].

Висновки. Таким чином, на сьогодні правове регулювання забезпечення прав суб'єктів правовідносин у сфері транскордонного сурогатного материнства вимагає бути кращим. Розглянуте нами засвідчує необхідність встановити вимоги щодо обов'язкового нотаріального посвідчення договорів про сурогатне материнство, а також пред'являти вимоги до віку і стану здоров'я потенційних батьків. Як засвідчує судова практика, іноземцям, в державах яких встановлено спеціальний порядок реєстрації батьківства щодо дітей, народжених шляхом сурогатного материнства за кордоном, доводиться звертатися до українських судів, які переважно задовольняють вимоги заявників, сприяючи їм у реалізації репродуктивних прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 03.10.2003. 2003 р., № 40, стаття 356.
2. Сімейний кодекс України. ВВР України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України* від 26.01.1993. 1993 р., № 4, стаття 19.

4. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. *Офіційний вісник України* від 01.11.2013. 2013 р., № 82, стор. 446, стаття 3064, код акта 69367/2013.

5. Проект Закону про допоміжні репродуктивні технології (№ 8629 від 19.07.2018). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64477

6. Проект Закону про допоміжні репродуктивні технології № 8629-1 від 01.08.2018). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64502

7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій (№ 8282 від 23.03.2011). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8282&skl=7

8. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 06 серпня 2020 року (№ 357/6418/20). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90834504>

9. Рішення Броварського міськрайонного суду Київської області від 11 вересня 2019 року (№ 361/4898/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84422014>

10. Постанова Київського апеляційного суду від 12 грудня 2019 року (справа № 760/26991/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86434765>